

fecta in celo sapientia, evacuabitur partialis et imperfecta scientia, quam in hac vita habemus; ut qui hie scientia sumus pueri, in celo eadem simus viri: alteram enim similitudinis partem ita supplendam relinquat Paulus ex vers. preced.

12. VIDEMUS (scilicet Deum et divina, quibus salvi et beati fimus, ut patet ex seq.) NUNC PER SPECULUM IN ENIGMATE: TUNC AUTEM FACIE AD FACIEM. — Dices: Si per speculum hic Deum videmus, ergo cum clare videmus et non in enigmate; speculum enim non rei imaginem, ut vulgus pulat, sed ipsam rem oculis exhibet.

Respondeo: Verum est, quod speculum rem ipsam oculis exhibet; id tamen facit per radium non directum, sed reflexum, ideoque non proprie, clare, distincte, sed quasi procul, obscure et confuse rem representat; talis autem est cognitio de Deo et divinis, quam habemus in hac vita; quia in celo directe, prope, clare videbimus Deum in se facie ad faciem.

Secundo, pro « per speculum, » græce est δι' ὀπίσθου, id est, per inspectorium videmus: ὀπίσθου enim est id quod inspicimus, quasi medium aliquis rei vidende, quæ sunt perspicilla senum, speculum oculare, sive vitrum viride quod scripture superponitur, ut oculos debiles in lectione confortet; res tamen facit videri virides, subatras et obscuras: et tale speculum proprie facit videri litteras, et rem visam non in se immediate, sed per medium obscurum, et per similitudinem umbrosam, sive, ut Apostolus ait, in enigmate; tale ergo speculum hic accipi potest.

Tertio, aliqui δι' ὀπίσθου vertunt, per cancellos, per transennam. Sicut enim mercatores per cancellos vimineos transeuntibus merces et domo ostentant, non prope et distincte, sed procul, summum et confuso modo; sic Deus se nobis ostendit in hac vita (1).

Quæres: Quodnam est hoc speculum, per quod hic Deum et divina videmus in enigmate? Respondeo: Primo, esse creaturas, quæ quasi speculum creatorem suum representant. Ita S. Thomas, Secundo, esse phantasmata, quæ sunt rerum specula. Tertio, esse humanitatem Christi, ejusque mysteria, quæ divinitatem eius volat et representant. Rursum esse Sacramenta aliasque ceremonias et ritus. Ita Theodoretus. « In sanctissimo, inquit Theodoretus, baptismo videmus figuram resurrectionis, tunc autem ipsam videbimus resurrectionem; hic videmus symbola Dominici corporis, illic autem ipsum Dominum videbimus; id enim significat ἵνα ad faciem. Videbimus autem ejus, non quæ sub aspectum non cadit naturam, quæ a nullo cerni potest, sed eam quæ de nobis sumpta est. » In quibus ultimis Theodoretus verbis cavendus est illius error: videtur enim dicere,

(1) Est ὀπίσθου lapis specularis, ex quo antiqui fenestras habuerunt, pellucidam ostendem, sed, si cum nostris vitreis conferantur, multo obscuriores. Cf. Plinium, Hist. Natur., III, 4; XXVII, 45.

quod in celo tantum videbimus humanitatem Christi, quia divina natura, inquit, cerni nequit. Sed excusari potest, quod loquatur tantum de visione corporali, de qua verum est dicere, quod oculis corporis tantum videbimus humanitatem Christi. Verum hoc est præter mentem Apostoli: agit enim Apostolus de visione beatifica divinitatis vel maxime.

In ENIGMATE, — per enigma, id est per obscuram orationem, cogitationem, phantasiam. Ita Anselmus. Enigma enim est questio, quæ cum involveris verborum proponitur.

TUNC AUTEM FACIE AD FACIEM. — Alludit ad Moysen, de quo dicitur Exodi XXXIII, 11: « Loquebatur ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. » Et Num. cap. XII, 8: « Ore ad os loquor ei: et palam, et non per enigmata et figuras (ut alii Prophete) Dominum videt. »

NUNC COGNOSCO EX PARTE (imperfecte, ut dixi vers. 9), TUNC AUTEM COGNOSCAM SICUT ET COGNITUS SUM. — q. d. Tunc in celo perfecte cognoscam et intueor Deum sicuti est in sua essentia, et reliqua Dei et fidei mysteria, sicut ipse me novit, et intuetur hoc quod sum per meam essentiam. Ita Anselmus, Theophylactus, Cajetanus, Ambrosius et Theodoretus: « Cognoscam, inquit, sicut et cognitus sum, id est sicut notus et familiaris, qui vultum amici clare intuetur. » Extendit hæc Apostoli verba S. Augustinus etiam ad cognitionem eorum, quæ hic in terris fiunt, et ad Sancti alieni-jus statum spectant. Unde ipse ex hoc loco probat, quod Sancti res nostras perfectius intelligant in celo, quam intellexerunt olim in terra, unde sequitur ipsos et preces nostras, quibus eos invocamus, cognoscere. Ita ipse lib. XXII De Civit., cap. XXII. Aliter Chrysostomus et Cæcumenius: Tunc, inquit, cognoscam practice, et accurram ad eum per amorem et justitiam, sicut ipse me gratia sua prevenit et præcurrit.

Tertio, alii sic explicant: Tunc cognoscam eo perfectionis gradu ad quem ab æterno cognitus et prædestinatus sum a Deo. Sed primus sensus est genuinus; opponit enim cognitionem claram et plenam cognitioni ex parte, hoc est imperfectæ et ænigmatica (2).

13. NUNC AUTEM MANENT FIDES, SPES, CHARITAS, TRIA HEC: MAJOR AUTEM HORUM EST CHARITAS. — « Nunc, » græce est νῦν, et vers. preced. est ἄρτι, id est adhuc, scilicet in presenti vita. Clare enim hoc capite docet Paulus fidem, spem et charitatem hic manere, sed in patria solam charitatem. Vide Gregorium de Valentia, disp. 1, Quæst. 7, de subjecto fidei, puncto 2.

Dices: Irenæus, lib. II, cap. XLVII; Tertullianus, De Patientia, cap. XII, nunc intelligunt in celo: (2) Rosenmullerus: Tunc vero cognoscam pro cognitionis quæ inbutus fuero. Alioli: Tunc cognoscam Deum eo majori ac clariori cognitione, quæ ego nunc justior et sanctior ab illo cognitus sum.

Enigmata sunt de visione beatifica quædam enigmata?

Sicut perfectius res nostras intelligunt in celo, quam in terra intellexerunt?

Verz. 13.

In patria caritas spes et charitas?

ergo in celo etiam erit et manebit tam spes quam fides.

Respondeo: Hi Patres per fidem accipiunt omnem firmam cognitionem, qualis est visio Dei: per spem vero, firmam adhesionem in Deo amato, quæ est fruitio Dei. Hoc enim est quod ait Tertullianus: « Permanent, inquit, fides, spes, dilectio: fides, quam Christi patientia induxit; spes, quam hominis patientia expectat; dilectio, quam Deo magistro patientia comitatur. » Sed hæc non sunt ad mentem Apostoli hic, ut patet.

MAJOR (id est maxima) EST CHARITAS. — Sic Callulus:

Hesperie, qui lucet celo jucundior ignis,

id est jucundissima stella.

Hinc patet fidem non esse fiduciam hæreticorum de remissionis peccatis, quia illa fiducia non est aliud quam spes roborata; si quid est amplius, scilicet proprie dicta fides, quæ certissimo credas te esse justum, te esse salvandum, sicut credis Deum esse; tunc superflua est spes. Quod enim certo credis, id non speras, nec sperare potes: sicut non speras Deum esse, Christum esse passum pro nobis. Spes enim quæ vere spes est, habet adjunctum metum et formidinem de oppo-

sito, qualis nulla est in fide. Insuper Apostolus hic spem sive fiduciam a fide distinguit, et tam spem quam fidem in hac vita requirit: ergo fides non est fiducia illa, quam jactant hæretici.

Patet rursum, charitatem omnium virtutum esse maximam et eminentissimam. Sicut enim inter elementa eminet ignis, inter metalla aurum, inter celos empyreum, inter planetas sol, inter angelos Seraphini: ita inter virtutes quasi regina eminet charitas. Ea enim est ignis cœlestis, qui animos omnium circum se inflamat; est aurum fulgentissimum, quo cœlestes merces emimus; empyreum cœlum est, in quo habitat Deus et Beati; sol est, qui omnia illuminat, fecundat, vivificat; seraphica virtus est, quæ Seraphinos ardetes efficit. Vide dicta Deuter. VI, 5: « Quod est in navigio gubernator, quod in civitate magistratus, quod in mundo sol, hoc inter mortales est amor. Navigium sine gubernatore labascit, civitas sine magistratu periclitatur, mundus sine sole tenebrosus efficitur: et mortalium vita sine amore vitalis non est. Tolle ex hominibus amorem, solem e mundo sustuleris. Venuste Plautinus senex amorem appellat Deum munditiantem, id est, omnia munda et elegantia reddentem, » inquit Hieroaldus.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deno linguarum præfert prophetiam, primo, quia prophetia perutilis est ad edificationem aliorum: secundo, quæ vero non nisi quis eas interpretetur.

Secundo, vers. 21, quia prophetia datur fidelibus: lingua vero data sunt in signum, non fidelibus, sed infidelibus, idque probat ex cap. XXVIII Isaia.

Deinde, vers. 23, tradit normam qua his donis rite utantur, præscribitque ordinem qui servari debet in sacro Ecclesie conventu; in quo, vers. 34, omnino mulieres silere jubet.

1. Sectamini charitatem, æmulamini spiritalia: magis autem ut prophetetis. 2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria. 3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad edificationem, et exhortationem, et consolationem. 4. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat. 5. Volo autem omnes vos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat. 6. Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? 7. Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur? 8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? 9. Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes. 10. Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo: et nihil sine voce est. 11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor, bar-

barus : et qui loquitur, mihi barbarus. 12. Sic et vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesie quarite ut abundetis. 13. Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interprete. 14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. 15. Quid ergo est? Orabo spiritu: orabo et mente : psallam spiritu, psallam et mente. 16. Cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit; 17. nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non ædificatur. 18. Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. 19. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, quam decem millia verborum in lingua. 20. Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote : sensibus autem perfecti estote. 21. In lege scriptum est : Quoniam in aliis linguis, et labiis aliis loquar populo huic : et nec sic exaudient me, dicit Dominus. 22. Itaque linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus : prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus. 23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles : nonne dicent quod insanitis? 24. Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, diducatur ab omnibus : 25. occulta cordis ejus manifesta fiunt, et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis. 26. Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet : omnia ad ædificationem fiant. 27. Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, et per partes, et unus interprete. 28. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, et Deo. 29. Propheta autem duo, aut tres dicant, et cæteri diducant. 30. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat. 31. Potesis enim omnes per singulos prophetare : ut omnes discant, et omnes exhortentur; 32. et spiritus prophetarum prophetis subjeti sunt. 33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis, sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. 34. Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditi esse, sicut et lex dicit. 35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. 36. An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit? 37. Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. 38. Si quis autem ignorat, ignorabitur. 39. Itaque, fratres, æmulamini prophetare : et loqui linguis nolite prohibere. 40. Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant.

Capit Apostolus, cap. XII, agere de variis donis et gratis gratis datis, quæ varie variis Spiritus Sanctus distribuit; atque ut Corinthiis jactantiam de illis et maxime de dono linguarum eximeret, idcirco, cap. XIII, hortatus est omnes ad charitatem, quasi reginam omnium gratiarum et donorum : hoc vero capite redit ad gratias gratis datas, doctæque non tantum charitatem, sed et prophetiam præcellere dono linguarum.

Quæres, quid hoc cap. intelligat Apostolus per prophetare, per *Prophetas*? hæc enim est præcipua hujus capitis difficultas.

Nota : *Propheta*, græce *προφήτης*, proprie dicitur is, qui ex Dei instinctu rem, antequam eveniat, prædicat. Derivatur enim *Propheta*, non a Latino *pro* et *fari*, sed ex græco *πρῶ*, id est ante, et *φημι*, id est dico, loquor : non autem, ut aliqui, ex *πρῶ* et *φαίνω*, ut sit *Propheta* is, cui prius aliquid ap-

paret, quam fiat. Hinc *Propheta* hebraice dicitur *נביא nabi*, quasi a radice, *נבא bo*, id est venit, ut notant doctores Hebræi, tanquam *nabi* sit is, qui dicit quod venturum est, præloquitur. Hæc origo est nominis : extenditur tamen a pari nomen *Propheta*, ut significet eum qui arcana cordis aut alia secreta revelat, et eum qui conscientis est mentis divinæ, interpres videlicet et internumius celestis numinis, quique abstrusa et arcana voluntatis ingenique divini perspecta habet et enuntiat. Sic Abraham Deo familiaris et carus, quem Deus suo colloquio dignatus est, dicitur *Propheta*, Genes. XX, 7.

Itaque propheta generatim in Scripturis dicitur facultas illa Dei consilia et placita plenius ac certius tum cognoscendi, tum enarrandi ad Ecclesie profectum, quam Spiritus Sanctus afflat et aspirat hominibus certis, qui inde *Propheta* vo-

Facultas de divini discernendi studio parta scientia est, non prophetia. Septima acceptio mensuris prophetæ. Primo, Propheta est vates, Secundo, doctor. Tertio, arripit.

Qui dicit aut illi Prophetarum?

Quarto, Propheta est cantor.

Principes cantorum Asaph, et ceteri.

Quare Poeta vocatur Prophetas?

Quare dicitur Prophetas?

cantur. Hujus pars quedam est presensio ac predictio futurorum, aut etiam quorumvis reconclitorum, sive præteritorum, sive futurorum. Pars altera, et quidem divior et principalior, est de Deo, Deique pietate et virtutibus dexterius et divinius disserendi facultas non studio parta, sed ab eodem Spiritu aspirata; nam si studio parta est, scientia est et doctrina, non prophetia. Itaque S. Paulus, qui Evangelium suum non ab homine accepit, sed per revelationem Jesu Christi, Galat. I, ex perpetua potius prophetia, quam doctrina docuit et prædicavit.

Primo, ergo *Propheta* vocantur, qui futura vel arcana instinctu Spiritus Sancti proloquuntur. Secundo, doctores, non quavis, sed qui ejusdem Spiritus Sancti instinctu docent et exhortantur ad pietatem (1).

Hinc tertio, *Propheta* dicebantur, qui arripiebantur vi quædam spiritus, ut hymnis Deum celebrarent et populum ad pietatem provocarent. Sic I Reg. X, Spiritus insiluit in Saul, et prophetauit; et, ut dicitur cap. XIX, deposuit vestes, et nudus cecinit per diem et noctem. Rursum, quia propheta Elias et Eliseus suos habebant discipulos, qui quasi viri religiosiores certis temporibus, tum decantandis psalmis, orando et laudando Deum, tum exequendo, meditando et docendo legem Domini, præ aliis se studiose occupabant, quique interdum singulari afflatu Spiritus arripiebantur, ut ille qui Jehu in regem unxit : hinc omnes hi dicitur sunt *Propheta*, horumque filii vel discipuli dicitur sunt filii *Propheta*, de quibus sæpe fit mentio lib. IV *Regum* : presertim quia inter eos semper erant aliqui veri *Propheta*.

Hinc quarto, extenditur *Propheta* nomen ad cantores quosvis, ut prophetare sit idem quod psallere et Dei laudes simpliciter canere. Sic I Paralip. XXV, filii Asaph, Heman, Idithun dicuntur « prophetare in psalteriis, citharis et cymbalis, » hoc est, hæc instrumenta pulsare et Deo psallere. Erant tamen inter hos cantores veri *Propheta*, scilicet principes cantorum, Asaph, Heman, Idithun, qui ex afflatu Sancti Spiritus composuerunt psalmos eorum nomine inscriptos, ut tradunt Hebræi.

Quinto, per catachresin *Propheta* vocantur deliri, qui ex afflatu spiritus mali insolentius delirant et insana proloquuntur. Sic I Reg. XVII, 9 : « Invasit spiritus Dei malus Saul, et prophetabat in medio domus sue, » hoc est, delirabat et insolentia loquebatur, quasi actus entusiasmo. Unde et profani poetas vocabant vates et prophetas, eo quod et ipsi viderentur Musarum quodam furore egi, instar Sibylæ in componendis et decantandis carminibus. Ita Ovidius, lib. VI *Fastor.* :

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetis hic sacre semina mentis habet.

(1) Et quidem est hoc, ait Allioli, præcipuum prophetis munus.

Sic ad Titum, cap. I, 21, Epimenides poeta dicitur *Propheta*.

Sexto, « *propheta* » significat miracula facere. Hoc enim erat opus *Propheta*, qui erant viri sancti et divini, et quasi organa Dei divinæque sapientiæ et potentia. Sic *Eccli.* cap. XLVIII, dicitur corpus mortuum Elisæi prophetasse, quia suo contactu mortuum resuscitavit, IV *Reg.* XIII, 21. Sic etiam sumitur *Propheta*, Lucæ VII, 16.

Septimo, « *propheta* » est prophetiam confirmare. Sic *Eccli.* XLIX, ossa Joseph dicuntur post mortem prophetasse, id est, quando per castra et cum castris Hebræorum egredientium ex *Egypto* efferbantur simul ossa Joseph, tacite testabantur et loquebantur pristinam ejus de hoc egressu prophetiam veram esse, eamque confirmabant.

Ex his patet, veram et proprie dictam prophetiam, qualis erat ante Christum et in primitiva Ecclesia frequens, jam magna ex parte cessasse, et apud paucissimos viros egregie sanctos, in testimonium sanctitatis eorum reperiri. Eorum enim donorum frequentia, quæ miraculo homini contingebant, qualia erant loqui linguis, propheta et similia, fere cum Apostolis finem accepit, scilicet ut promiscue jam illa non dentur, uti tum dabantur, sed tantum paucis et rarissimis. Miracula enim illa maxime propter infideles ad Evangelii inquisitionem et confirmationem, Dominus voluit coruscare; jam vero quia satis fides est stabilita, et mundus conversus, ea subtrahit, vultque Ecclesiam solita docendi et exhortandi ratione proficere et proficere. Hæc Jansenius, in cap. XLVII *Concordia*.

Quæres secundo : Quoniam horum modorum hoc capite accipitur a Paulo nomen *Propheta*? Respondeo primo : Chrysostomus et Theophylactus proprie hic capiunt, pro eo qui futura prædicat. Sic enim accepit hoc nomen Paulus, cap. XII. Secundo, Theodoretus *Prophetam* hic accipit pro cogitationum aliorumque occultorum manifestatione : favet vers. 24.

Verum nota Apostolum hoc capite describere omnia quæ fiebant olim in conventibus fidelium in Ecclesia, eaque comprehendere nomine linguarum et nomine prophetiæ. Nam Spiritus Sanctus olim in Ecclesia afflatus multos, ut exoticis et peregrinis linguis cantabat spiritualia, preces, hymnos, orationes, psalmos aliaque coram simpliciter et promiscue plebe canerent aut recitarent, uti factum erat in Pentecoste ab Apostolis, Act. II. Id patet ex S. Dionysio, cap. III *De Divinis nominibus*, et Tertulliano, *Apolog.* XXIX, et hoc vocat hic Apostolus « donum linguarum, » sive « linguis loqui. » Aliis vero Spiritus Sanctus dabat exponere sanctam Scripturam, vel docere, vel verba facere de divinis, vel prædicare et exhortari, vel hymnum aut psalmum canere, vel orationem insignem populo vulgari lingua præire; subindam etiam, ut notat Chrysostomus et Theodoretus hic, arcana cordis, aliaque occulta, imo et veras

Sexto, prophetae dicitur significat miracula facere. Corpus mortuum Elisæi prophetavit, id est, mortuum resuscitavit, id est, mortem prophetasse, id est, quando per castra et cum castris Hebræorum egredientium ex Egypto efferbantur simul ossa Joseph, tacite testabantur et loquebantur pristinam ejus de hoc egressu prophetiam veram esse, eamque confirmabant. Vera prophetia, jam magna ex parte cessavit.

Quomodo Paulo Propheta hic accipitur?

Nomine prophetia et linguarum Paulus comprehendit omnia quæ fiebant in conventibus fidelium.

prophetias proloqui. Et hæc omnia comprehendit hic Paulus nomine prophetias, maxime concionem et doctrinam, opponitque dono linguarum. Id patet vers. 4, 3, 6, 31, sed maxime vers. 25, 26. Nam et prisci Prophete non tantum futura prædicant, sed et docent et concionantur, et psalmos orationesque miscent. Unde prophetiam hanc Apostolus hic linguis præfert, et ad eam toto cap. hortatur, ordinatque quo modo et ordine fieri debeat, id est ordinat modum quo fieri debeant conventus et collationes spirituales in Ecclesia, tum ante, tum post sacram Synaxin. In his enim unus explicabat sacram Scripturam, alius exhortabatur, tertius hymnum, quartus psalmum canebat, etiam lingua subinde peregrina. Ita Ambrosius, Anselmus et pulchre Philo, lib. *De Essentia*, ita Essores has collationes instituisse docet. Sic et superius cap. xi, vers. 4 et 5, accipit nomen Prophete.

Nota: Paulus hic non vocat Prophetas omnes illos, qui simpliciter explanant obscura Prophetarum et sacræ Scripturæ; nec omnes illos, qui alios docent, vel exhortantur, ut quidam putant; sed tantum eos qui id agunt ex afflatu Dei et proprio instinctu Spiritus Sancti, non autem ex eruditione, studio et labore acquisita. Patet hoc vers. 20: « Quod si alii, inquit, revelatum sit, prior tacet. » Et vers. 32: « Spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt. » Ergo Prophetas hic intelligit eos qui Spiritu Sancto agebantur, et ab eo revelationem doctrinæ, vel exhortationis aut orationis alicujus accipiebant: quod tum frequens erat, ut patet vers. 26. Jam autem illo Spiritu Sancti afflatu cessante, in ejus locum successit sacra lectio, concio, psalmodia ante Missam, in Missa et post Missam, ut dicam vers. 26.

1. SECTAMINI CHARITATEM. — Græce *διωκετε*, id est, *persequimini charitatem*. Significat ardens studium charitatis, ut eam insecutemur, perinde ut venator feram insequitur.

ENULAMINI SPIRITUALIA. — Hoc est, ut Chrysostomus, dona Spiritus Sancti, scilicet gratis data, ut est donum linguarum, gratia sanitatum, et alia, de quibus cap. xi, desiderate, et ad ea conamini, maxime orando, non studio excellendi, ut vos præ aliis hisce donis jactetis, sed ex charitate, ut aliis et Ecclesie per ea prositis.

MAGIS AUTEM UT PROPHETEtis, — ut scilicet ex afflatu Spiritus Sancti doceatis, dicatis, vel canatis ea que alios ad pietatem excitent. Hoc enim est hic *propheteare*, ut jam dixi.

2. QUI ENIM LOQUITUR LINGUA (alia et peregrina), NON HOMINIBUS LOQUITUR, SED DEO (causam explicat et subdit, dicens): NEMO ENIM AUDIT. SPIRITU AUTEM LOQUITUR MYSTERIA, — q. d. « Nemo audit, » id est nemo intelligit loquentem lingua peregrina, licet ipse Spiritu afflatus loquatur subinde alta mysteria.

Nota: S. Augustinus, lib. XII *De Genesi ad litt.*, cap. viii, Primasius et Cajetanus, legunt in nomi-

nativo: « Spiritus autem loquitur mysteria, » q. d. Paulus: Spiritus Sanctus in sacra Scriptura arcana loquitur mysteria, que intelligi nequeunt, nisi quis Propheta vel doctor illa interpretetur. Verum hic sensus non facit ad rem et mentem Apostoli, planeque legendum est in ablativo: « Spiritu autem loquitur mysteria, » juxta sensum jam datum: ita enim legunt passim Græci, Latini et Syrus.

3. NAM QUI PROPHEAT, HOMINIBUS LOQUITUR AD ÆDIFICATIONEM ET EXHORTATIONEM. — Ecce quod dixi, prophete hic est loqui ea que alios edificent, exhortentur et consolentur: ac proinde præstat propheteare quam loqui linguis peregrinis, utpote quas nemo intelligit, ut proinde nemo iis instrui, edificari, vel consolationem aliquam accipere possit.

3. VOLO AUTEM (hoc est, velim, optarim) OMNES VOS LOQUI LINGUIS, MAGIS AUTEM PROPHEATRE (ut scilicet alios ad pietatem excitetis). 6. NUNC AUTEM, FRATRES, SI VENERO AD VOS LINGUIS LOQUENS, QUID VOBIS PRODERO, NISI VOBIS LOQUAR AUT IN REVELATIONE (id est nisi loquar revelationem, puta expositionem revelationis mihi factæ), AUT IN SCIENTIA (id est ea que scio per scientiam, vel a Deo infusam, vel studio partam), AUT IN PROPHEA (id est ea que scio per prophetiam tum proprie dictam, tum improprie, scilicet prophetiam, hoc est, occulorum et obscurorum, maxime sacræ Scripturæ, explicationem), AUT IN DOCTRINA, — scilicet per eam docendo et accommodando meum sermonem ad captum auditorum. Sic fere D. Thomas et Theophylactus. Sapphe: Atqui nihil horum facere potero loquens linguis, nisi interpretationem adhibeam, ut intelligatis: ergo præstat propheteare quam linguis loqui, nisi quis linguam interpretetur.

Secundo et melius, aliter hæc accipiemus. Pro quo nota: Hic scientia refertur et jungenda est cum doctrina, sicut revelatio jungenda est cum prophetia: sicut enim ex scientia sua cognoscant scientes et docti ea, que aliis communicant per doctrinam, eos scilicet docendo: ita ex revelatione percipiunt ea, que aliis per prophetiam enuntiant. In hoc enim differt prophetia a doctrina, quod prophetia accipitur per revelationem, doctrina per scientiam. Doctus enim id quod per scientiam et studium scientiæ assecuti sumus. Sensus ergo est, q. d. Paulus: Si linguis peregrinis loquar, nec vos instruem et doceam, vel per doctrinam labore et scientia partam, vel per prophetiam revelatione acceptam, nihil vobis prodero. Ita Toletus et Jansenius loco citato.

Tertio, Cassianus, *Collat.* 14, viii, per hæc quatuor intelligit quatuor sensus sacræ Scripturæ: scilicet per doctrinam sensum litteralem, per revelationem allegoricum, per scientiam tropologicum, per prophetiam anagogicam. Sed hoc mysticum et symbolicum est (1).

(1) Quatuor hæc λέγει, juxta Allioli, congeruntur hic

7. TAMEN. — Græce *ὅμως*, q. d. Etiam, quin etiam ex inanimatis hoc quod dico cognosci potest, scilicet linguis nihil prodesse, nisi intelligantur: nam pari modo cithara et tibia nisi distinctum dent sonum, ut intelligantur, nemini proderunt. Nemo enim sciet quid canatur aut citharizetur, ac proinde nemo his se pascet, vel oblectabit, aut movebitur ad tripudium, ut ad numeros saltet. Gagneus pro *ἴσως*, legit *ἴσως*, id est *similiter*.

9. ITA ET VOS PER LINGUAM NISI MANIFESTUM (scilicet, bene significantem, intelligibilem) SERMONEM DEDERITIS, QUOMODO SCIETUR ID QUOD DICITUR? — Lingua enim est character, imago, index et nuntius mentis. Nam, ut ait Aristoteles, lib. II *Peri sonorum*, voces sunt notæ earum affectionum, que in anima delitescunt. Hinc Socrates ex voce, mentem et animum ejusque qualis esset explorabat et pervidebat, dicebatque: « Loquere, adolescens, ut te videam. » Hoc autem fieri nequit nisi lingua loquentis audienti sit nota et manifesta.

10. TAM MULTA, UT PUTA, GENERA LINGUARUM. — « Ut puta, » id est nempe; græce *τις*, ut *res tulit*, ut varias linguis audire contingit. Ita (Eccumenius. Sed Erasmus et Vatablus non ad verbum, sed eodem sensu, *τις* vertunt, *verbi gratia*).

LINGUARUM. — Græce *φωνῶν*, *vocum*, hoc est linguarum, idiomatum vocalium.

ET NIHIL SINE VOCE EST, — nulla gens, nullus sermo est sine voce. Alii, nullam instrumentum est, v. g. cithara, tibia, quoniam propriam vocem non sonum reddat. Ita (Eccumenius. Alii proprie, nihil, id est nulla res, est sine voce. Nam, ut canit Ausonius ad Paulinum:

Nihil matum natura dedit: non aeris ales, Quædrupesque silent, habet et sua sibilla serpens, Cymbala dant ictu sonitum, dant pulpita saltu Tacta pedum, tenis rebant cava tympana tergis.

Quarto et optime, nihil, id est nulla linguarum, est sine voce. Græce enim est *ἄφωνος*, scilicet *ἄφωνος*, *nihil vocum*, hoc est linguarum, est sine voce, q. d. Multæ sunt linguæ, et quæque sensus habet voces (1).

11. SI ERGO NESCIERO VIRTUTEM (hoc est vim et significantem) VOCIS, ERGO EI, CUI LOQUOR, BARBARUS. — Hoc est, ut ait Ovidius:

Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli.

Nota: « Barbarus » primo dictus est Græcis per onomatopœiam is, qui aliam linguam quam Græcam sonaret; deinde a Romanis, qui aliam quam Græcam vel Romanam; postea qui aliam quamvis a patria lingua diversam loqueretur, dictus est barbarus, quia a suis non intelligebatur. Unde Anacharsis Scythia cum ab Athiensibus

ut indicent doctrinam revelatam, apertam, cognitum et intellectum faciem.

(1) Haud obscurus scilicet, nec incondito sono con-

videretur quasi barbarus, atque respondit: « Scythæ Barbari sunt apud Athenienses, et æque hi barbari sunt apud Scythas. »

12. ÆMULATORIS SCRIPTUM, — donorum scilicet Spiritus Sancti et gratiarum, de quibus cap. xiii.

AD ÆDIFICATIONEM ECCLESIE QUERITE, UT ABUNDETIS, q. d. — Petite et poscite a Deo hæc dona abunde vobis donari: sed ita ut iis utamini, non ad ostentationem, sed ad ædificationem Ecclesie.

13. QUI LOQUITUR LINGUA, ORET UT INTERPRETETUR. — Nota: Paulus hic loquitur de publica oratione, qua unus, privatus licet, afflatus Spiritu coram omnibus alta voce orabat, cæteris audientibus, et cum eo deprecantibus, suaque vota jungentibus, patet ex seqq. Aliter Chrysostomus, Ambrosius, Anselmus: Oret, inquit, ut donum linguas interpretandi accipiat, ut se et suam linguam interpretari possit: sed orare aliter capitulum vers. seqq., ergo et hic (3).

14. SI OREM LINGUA, SPIRITUS MEUS ORAT, MENS AUTEM MEA SINE FRUCTU EST. — « Spiritus meus orat, » hoc est spiritu meo reficior. Secundo, Chrysostomus: « Spiritus meus, » inquit, id est Spiritus Sancti donum, quod est in me, orat, » id est facit me orare publice orationem pronuntiare. Tertio, « spiritus, » hoc est, vox mea spiritu vitali et vocali prolata, « orat, » mens autem mea sine fructu est, » quia significationem sermonis et orationis a se prolata non intelligit. Ita ex S. Basilio, Theophylactus et Erasmus, qui pro « spiritus » vertit *hælitum*. Unde et Primasius: « Spiritus, inquit, hic sermo intelligendus est, qui nonnumquam mente alia cogitante præcatur. » Sed primus sensus est genuinus, ut patet ex sequentibus. Alter D. Thomas hic « spiritum » tripliciter accipit (quem vide si lubet), sed non ad mentem Apostoli.

MENS AUTEM MEA SINE FRUCTU EST. — S. Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, D. Thomas et Cajetanus, putant Apostolum hic loqui de iis, qui donum linguarum acceperant, quas tamen ipse non intelligebant, instar asine Balaam, vel certe mysteria verbis contenta non penetrabant. Ita et S. Augustinus, lib. XII *De Genesi ad litt.*, cap. viii et ix, et alii loquuntur ex vers. 28. Hi enim sine fructu orant callibus linguis, quia licet spiritus pia devotione in Deum pasci possent, non tamen mens pasebatur intelligentia precum verbalium.

Verum dico: « Mens, » græce *νους*, hic idem est quod sensus, ut vertit Noster vers. 19, et cap. ii, vers. ult. Imo Aristoteles: *τῶν ἰσχυρῶν τῶν ἡμῶν νους*, quis est horum verborum sensus: sic etiam sumitur *νους*: Apocal. xvii, 9, *ὁ νους ὁ νους ὁ νους ὁ νους*, id est, ut vertit noster Interpretus et alii passim, *hic est sensus* (visionis bestiarum)

(3) Rosenmullerus: Sic præcatur, vel orat, nempe in peregrina lingua, ut simul interpretetur. Allioli: Petat, nempe a Deo, donum interpretandi id quod loquitur.

Paulus ordinat quomodo collationes spirituales in Ecclesia fieri debeant.

Propheta hic nuntius qui docent, vel exhortantur, ut afflatus Dei.

Quando hic differunt scientia, prophetia, doctrina, et revelatio.

Secundo et melius.

Propheta est qui revelat, doctrina per scientiam percipitur.

Tertio, quatuor sensus sacræ Scripturæ: scilicet per doctrinam litteralem, per revelationem allegoricam, per scientiam tropologicam, per prophetiam anagogicam.

Dictum Anacharsis Scythæ Athiensibus.

Nota: S. Augustinus, lib. XII De Genesi ad litt., cap. viii, Primasius et Cajetanus, legunt in nomi-

Νους hic est mens, hic est sensus.

habet sapientiam: *vix* enim hisce locis respondet Hebraeo *שכל* *sechel*, uti declarabo vers. 15; *vix* ergo hic idem est quod *διδάσκω*; et sicut Rhetores opponunt inter se statum *ἰσχυρὸν καὶ σοφόν*, ita Apostolus opponit hic *ἰσχυρὸν καὶ σοφόν*, id est *linguam et mentem*, sive verbum et sensum. « Sensus » autem hic idem est, quod intelligentia, non activa, qua scilicet sentiam, hoc est, intelligam, sed passiva, scilicet qua sentiar, id est intelligar ab omnibus. Passivè enim hic capitur *sensus*. Vide *Can. 30*. Hæc ergo mens, id est sensus, significatio et intelligentia linguarum mearum, est sine fructu, quia nemo eam capit intelligitve, ut inde ad pietatem exortetur: hoc enim intendit Apostolus, ut mox pluribus dicam. Itaque hic sensus est genuinus, eumque tradere videtur S. Basilius, in *Reg. brevior.*, inlerrög. 278.

Secundo. « *Secundo*, non improbabilius Eucemenius: Mens, inquit, id est scopus et intentio, mea est sine fructu, non loquens, sed audientis, quem intendit loquens ad pietatem excitare. Nam de fructu audientium loqui Apostolus patet ex vers. 14, 16, 19. Ita quoque Theodoretus. Loquitur enim Apostolus de orationibus et canticis spiritualibus, quæ privati quique ex dono Spiritus Sancti componebant, et publice pronuntiabant, vel canebant in ecclesia tempore collationum spiritualium; idque in consolationem, instructionem, vel exhortationem populi: unde vult illa vulgari lingua fieri, ut ab omnibus intelligantur; alioqui enim sine fructu ea fore assertit.

Dices: ergo Missa et Horæ canonicæ jam cani debent vulgari lingua.

Respondeo: Nego consequentiam, quia Apostolus loquitur de precibus, quas privatus quisque componebat ad edificationem et excitationem populi, non de divinis et publicis officiis, quæ iam approbatione, imo ordinatione et nomine totius Ecclesie et populi obeunt Clerici, ad colendum, et gravi ac uniformi quadam majestate latine laudandum Deum. Si enim vernacula lingua dicerentur, primo, rudes male res tam divinas apprehenderent, male intelligerent, errores et hereses conceperent. *Secundo*, singulis provinciis, imo pene uribus varianda esset lingua. Licet enim eadem communi lingua loquantur Germani omnes, tamen diversum lingue idioma habent singuli; aliud enim habent Westphali, aliud Helvetii, aliud Hassii, aliud Julianoenses, etc.; atque ita si vernacule diceretur divinum officium, in tanta idiomatum varietate schisma oriretur, risus et contemptus sacrorum.

Dices *secundo*: Populus non intelligit latine, quem ergo fructum ex Missa Latina percipit? Respondeo primo, particeps est istius sacrificii, et etiam Sacramenti, si velit. *Secundo*, particeps est omnium precum, quas pro omnibus maxime presentibus fundit sacerdos. *Tertio*, per ritus et ceremonias tam decoras ad devotionem et mentem privata oratione ad Deum elevandam excita-

Mens ai-
sens
hic est
intelli-
gentia
passiva,
qua scilicet
et
quis
intelligit
tur ab
audiendi-
bus.

Secundo.
Euceme-
nium
dixisse,
inquit,
est sine
fructu.

Paulus
intendit
docere,
non Min-
istram,
sed
privatis
precibus
componen-
dibus
esse ad
excitationem
populi
per
verba vul-
gari.
Divina
officia
quæ
non sicut
dicenda
sunt vulgari

Præter
quod pe-
Paulus ex
Missa
percipit,
licet eam
non in-
telligat.

tur, docetur et accenditur; præsertim cum illa in concione populo Parochi explicare debeant, ut jubet Concilium Tridentinum, sess. XXII, cap. viii. Vide Bellarminum, lib. II *De Verbo Dei*, cap. xvi.

15. Quid ERGO (mihi vobisque faciendum) EST? *Ver. 15.*
ORABO SPIRITU (ut spiritus meus oratione mea pascatur), ORABO ET MENTE, — id est orabo sensu et intelligentia, orabo intelligenter, ut alii me sentire, id est intelligere, possint. Alludit Paulus ad illud *Psal. xlvj*: « Psallite sapienter, » pro quo hebraice est *משכיל* *maskil*, id est in intelligentia: quod Septuaginta vertunt, *σοφως*, id est *psallite intelligenter*, ut nimirum vos ipsi intelligatis et sapiatis ea que psallitis, et ut alii qui vos audiunt, ea que psallitis intelligant. Hoc enim est communis psalite officium, ita nimirum psallere, ut possit ab aliis intelligi. Vox enim *σοφως*, qua utitur hic Paulus, respondet Heb. *שכל* *sechel*, sive *משכיל* *maskil*, et *בנה* *bina*: que passive capiuntur subinde, ut *Isaia xxxiii*, 19, pro eo quod noster Interpres vertit: « Populum alii sermonis, ut non possit intelligere diserititudinem lingue ejus, in quo nulla est sapientia, » hebraice est, *populum blesum labiis, in quo non est bina*, id est *intelligentia*, qui scilicet ita blesus est, ut non possit intelligi. Sic *Nehemias viii*, 8, dicitur Esdras legisse coram populo in libro legis « distincte et aperte ad intelligendum: » hebraice *שכל* *sechel*, id est ponendo vel dando intellectum, hoc est intelligibiliter, ita ut omnes possent intelligere (1).

16. CETERUM SI BENEDIXERIS SPIRITU, QUI SUPPLET LOCUM IDIOTÆ, QUOMODO DICET, AMEN, SUPER TUAM BENEDICTIONEM? QUONIAM QUID DICAS, NESCIT. — « Si benedixeris, » id est, si Deum laudaris tua lingua et spiritu. Aliter S. Thomas: Si sacerdos, inquit, publice benedixerit populo; sic quoque explicat Primasius, Haymo et Salmeron, qui, multis contenti probare Apostolum loqui hic de sacrificio Missæ, qua sacerdos benedicit non tam populum, quam Deum. Nam id videtur significare verba Græca hic *ἰδιώτην* et *ἰδιώτην*, quibus pariter utuntur Evangeliste et Paulus in institutione Eucharistiæ, que inde dicta est *ἰδιώτης*, id est benedictio; et Eucharistia, id est sacrificium actio. Accedit, quod in omnibus Liturgiis Missæ, *Oratio in Missa* accipiuntur, quam Basilii et Chrysostomi, post consecrationem panis et vini populus acclamare solet, *Amen*. Videtur ergo hic velle Apostolus, ut publice benedictiones, preces et Missæ in Ecclesia non celebrarentur ignoto prorsus et peregrino sermone; sed ut apud Græcos celebrarentur græce, apud Hebræos hebraice, apud Latinos latine. Nam magna ex parte hæc idioma a^h his, qui sunt ejusdem lingue, intelliguntur: cum enim fieri non possit, ut una lingua ab omnibus

(1) Igitur τὸ ἐν ἡ. 1. est datus, pro εἰς τὸ νοεῖσθαι, intelligentiæ et sensui altorum, me audientium, id est, ita ut alii eam me intelligant.

Panlum
nem lo-
qui hic
de com-
muni
oratione
Eccle-
siae, sed
propria
privato-
rum, pro-
latum
Primo.

Verum Apostolum non loqui de publica et solemni benedictione Missæ, sed quavis alia, quam quisque privatim afflatus spiritu per hymnum, psalmum, vel orationem dictabat et recitabat, patet primo, ex voce *cæterum*, pro qua græce est *καὶ*, id est *quandoquidem*; quæ vox dat causam cur vers. præced. dixerit: « Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente. » Loquitur ergo Paulus de benedictione non Missæ, sed psalmoreum et orationum, quas quisque ex spiritu fundebat. Idem indicat Græcum τὸ καὶ, id est *tua*, scilicet propria et privata, *ἰδιώτης*, id est *benedictione*. *Secundo*, idem patet ex decursu totius capituli, ac præsertim ex conclusione totius discursus Paulini, vers. 26, ubi sic ait: « Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: ad edificationem fiant; » ergo loquitur Paulus de benedictione, psalmis et linguis, non sacerdotis et publici ministri; sed de privatis, quas unusquisque ex spiritu proferebat ad communem fidelium edificationem. *Tertio*, id ipsum patet ex vers. 31, ubi ait: « Potestis omnes per singulos prophetare. » Et vers. 29: « Prophetæ, inquit, duo aut tres dicant, et cæteri judicent; » ergo loquitur de nova et privata cunctislibet prophetia et benedictione; hæc enim examinanda et judicanda est. Nam communis Ecclesie oratio et liturgia a tota Ecclesia probata et instituta examinari et judicari non debet. Hæc omnia magis patebunt paragrafo seq.

Idiotæ. — Gagneus ex Severiano: Idiota, inquit, est catechumenus. *Secundo*, Primasius, idiota, inquit, est neophytus. *Tertio*, et optime, idiota est indoctus, rudis, linguarum expertus. Ita Chrysostomus, Syrus, Theophylactus, S. Thomas et alii.

Nota: S. Thomas, Primasius et Haymo per idiomatum hunc accipiunt ministrum, qui in Sacro et Collected pro populo respondet, *Amen*. Unde significant hi Patres Paulum velle, ut saltem Missæ et sacrorum minister intelligat sacerdotem, illumque qui publice lingua alia, quam vernacula orat, ut pro populo respondere possit, *Amen*. Ille consilium et documentum bonum et conveniens est, non tamen absolute necessarium, nec genuinum ex mente Pauli.

Unde dico, *idiotam* hic non significare ministrum sacrorum, sed quemvis ex plebe. Græce enim est ἰδιώτην τὸν τὸν τοῦ ἰδιώτου, qui implet, vel occupat, locum idiotæ, id est, qui sedet inter idiotas, qui est idiota (alio enim loco sedebat

Quid sit
idiota?
Prima
exposi-
tio.
Secunda.
Tertia et
genina.
Idem in
Miss.
post dno
S. Chryso-
stomum
non po-
tuit ut
Paulus ut
clama-
ret,
Amen.

Idiota
proprie
hic signi-
ficat
quemvis
ex plebe.

etiam diversis nationibus, qui eandem sepe Missam audiunt, intelligatur, oportuit seligi unam magis communem, quæ a perisque honestioribus intelligatur, qualis est apud nos Latina, ita ut multi in Missa Latina apud nos loco idiotæ respondere possint, *Amen*: quod hic requirit Apostolus.

Verum Apostolum non loqui de publica et solemni benedictione Missæ, sed quavis alia, quam quisque privatim afflatus spiritu per hymnum, psalmum, vel orationem dictabat et recitabat, patet primo, ex voce *cæterum*, pro qua græce est *καὶ*, id est *quandoquidem*; quæ vox dat causam cur vers. præced. dixerit: « Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente. » Loquitur ergo Paulus de benedictione non Missæ, sed psalmoreum et orationum, quas quisque ex spiritu fundebat. Idem indicat Græcum τὸ καὶ, id est *tua*, scilicet propria et privata, *ἰδιώτης*, id est *benedictione*. *Secundo*, idem patet ex decursu totius capituli, ac præsertim ex conclusione totius discursus Paulini, vers. 26, ubi sic ait: « Quid ergo est, fratres? cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: ad edificationem fiant; » ergo loquitur Paulus de benedictione, psalmis et linguis, non sacerdotis et publici ministri; sed de privatis, quas unusquisque ex spiritu proferebat ad communem fidelium edificationem. *Tertio*, id ipsum patet ex vers. 31, ubi ait: « Potestis omnes per singulos prophetare. » Et vers. 29: « Prophetæ, inquit, duo aut tres dicant, et cæteri judicent; » ergo loquitur de nova et privata cunctislibet prophetia et benedictione; hæc enim examinanda et judicanda est. Nam communis Ecclesie oratio et liturgia a tota Ecclesia probata et instituta examinari et judicari non debet. Hæc omnia magis patebunt paragrafo seq.

Idemque licitum est orare lingua quam non intelligis, cum certo scis preces esse bonas; sicut Moniales latine recitant Horas: et sic idiotæ, orante sacerdote latine, possunt cum illo orare et mentem Deo jungere, ac petere, ut Deus concedat id quod sacerdos, pro se et toto populo, nomine totius Ecclesie, optima et utilissima oratione rogat et supplicat; quia licet eam non intelligant, nec pascantur intelligentia et sensu precum, habent tamen fructum devotionis erga Deum et reverentiæ erga preces sacras: imo plus merentur et impetrant, quam illi qui eas intelligunt, si majori humilitate, pietate et fervore orent.

Ita S. Jordanes rogatus, an placerent Deo his Monialium preces? respondit apposite: « Sicut gemma in manu rustici, qui non novit pretium ejus, tantum valet, quantum in manu aurificis et gemmarum, qui pretium novit: sic et preces tantum valent in ore indocti qui eas non intelligit, quantum in ore docti qui intelligit; » perinde ac libellus supplex qui a rustico et idiota regi porrigitur, tantumdem a rege impetrat, quantum impetraret alius qui a viro docto et literato porrigeretur. Scriptum est enim: « Ex ore infantium et lactentium perfectis laudem. » Et: « Si hi (infantes) tacuerint, lapides clamabunt, » *Matth.*

(1) Igitur qui supplet locum idiotæ est plebs ipsa lingue peregrine importata; nam ἀναπαύων τὸν τόπον τοῦ στερητικῆς, ut recte animadvertit Rosenkranz, esse in statu et conditionis alicujus.

Paulus
vult esse
linguam
privatam
alioquin
vulgari
lingua
fieri, non
publi-
cam.

Licitum
est orare
lingua
quam
non intelli-
gunt.

Plebs
similitu-
dine co-
stituitur
Latinæ
prope
Meth.
Itam
Deo ple-
ces, etiam
essent
indubi-
tand.

XXI, 16. Simili modo in *Vitis Patrum*, Abbas Paschor, cum quidam ei conquerendo diceret: «Eecoro, et non est punctio in corde meo, quia nescio virtutem (significationem) verbi, respondit: Et tu tamen orare perge, quoniam sicut incantator, licet virtutem verborum quæ dicit, nesciat, serpens tamen audit et intelligit ea, si quis quamvis ignoremus virtutem eorum que loquimur, demones tamen audientes ea intelligunt terrentur atque discedunt.» Vide D. Thomam et Cajetanum.

Secus est de oratione Dominica, quam quisque vernacule discere, dicere et intelligere debet, ut sciat distince quæ et qualia a Deo petere debeat, ut iam in multis Synodis Episcoporum statutum est. Inferi hinc aliud Cajetanus, scilicet satius esse organa et musicam excludi templis, ut sic Horæ et Missæ intelligibiliter canantur, ita ut ab audientibus responderi possit, *Amen*. Sed usus jam Christianorum habet contrarium, ut cum Davide ad excitandam devotionem populi, qui æque vocem Latinam non intelligeret, organo subinde et musica in sacris utantur, idque

Primo, ut sicut non tantum spiritu, sed et corpore constamus, Deumque laudamus: sic non tantum voce, æque concordæ et pulcherrima, qualis est musica, sed et instrumentis Deum laudemus. Omnis enim spiritus, omnis creatura, omne instrumentum laudare debet Deum, quem omnis laus deest.

Secundo, ut audientes, præsertim plebei, ad devotionem excitentur, sicut David et Eliseus per psalles et psalteria excitabantur, et sicut excitabant Saulem et alios per musicam ad Dei laudem.

Tertio, ut major sit sacrorum decor, solemnitas et majestas. Ita Prudentius in *Apoltheosi* contra Iudeos; et Facultas Parisiensis in sua censura, tit. 19, propos. 6, ita hunc Pauli locum explicat: «Scribens Paulus, in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, quam decem millia verborum in lingua, de concionibus, seu sermonibus, qui habentur ad populum, tractat, in quibus inutilis est copia verborum non intellectuorum; non de cantibus Ecclesiasticis, quorum alia est ratio.»

Cavenda tamen est in hisce levitas, ut jubet Concilium Tridentinum. Unde S. Augustinus, in *Psalm. xxxii*, conc. 1, dicit repulsus ab ecclesia citharæ et organa theatrica: quia scilicet Gentiles iis ad luxum et libidinem in theatris, convivis et sacrificiis utebantur eo tempore. Uti ergo organis in ecclesia, et subinde aliis instrumentis musicis, si fiat sobrie, pie, modeste et graviter, Davidis exemplo et exhortatione, *Psalm. clx*, vers. 3, 4, 5, 6, patet esse pium: unde et S. Joannes, in *Apocalypsis* cap. v, vers. 8, et cap. xiv, vers. 2, in celo, ubi omnes sunt perfecti, audivit citharæ, licet nostris graviores et diviniore.

Quæ orationem Dominicam discere et intelligere debet.

Ob tres rationes usus non sicut in templis commendatur. Primo.

quæ orationem Dominicam discere et intelligere debet.

AMEN. — «Amen» (ait Hieronymus ad Marcellam, epist. 137, tom. III, et in fine Commentario in epist. ad Galat.) Aquila, Symmachus et Theodoretus verterunt, *veritas*, id est delicti, sive vere; Septuaginta vertunt, *veritas*, id est fiat. Significat ergo «Amen» vere, vel etiam firmiter: radix enim *אמן* *amen* firmare et stabilire significat. Unde *אמן* *amen*, id est firmitas, veritas, «Amen» ergo non est particula jurantis, ut vulgus putat; sed affirmantis et confirmantis. Affirmantis est, cum orationi preponitur, ut, *Amen, amen, dico vobis*. Et hoc sensu S. Augustinus, tract. 41 in *Joan.*, «amen» vocat jurationem Christi; quia Christi juratio non fuit proprie juramentum, sed simplex affirmatio et asseveratio, dicendo: *Amen, amen, dico vobis*, *Matth. v. 37*. «Amen» vero est nota confirmantis cum orationi postponitur. Rursum, cum postponitur, et significat consensum audientis; nunc asserentis est et concedentis, nunc optantis. Concedentis est *Deut. xxviii*, ubi ad benedictiones legis servatæ, et maledictiones violatæ, populus quasi eas acceptans, respondet *Amen*. In prece vero tantum est optantis. Sic in oratione Dominica subiungitur *Amen*, quasi signaculum orationis, et passim alias quasvis orationes Ecclesia obsignat per *Amen, q. d.* Verum sit, vere fiat quod hæc oratione petimus. Talmudici dicunt *Amen*, aliud esse perfectum, aliud imperfectum, idque triplex: *Primo*, «amen pupillum», cum dicens «Amen», precem non intelligit, sed quasi pupillum ab orante sinit se et precem suam dirigi. *Secundo*, «subreptitium», cum ante finem orationis respondet *Amen. Tertio*, «sectile», cum aliud agens animo distracto respondet *Amen*.

18. GRATIAS AGO DEO MEO, QUOD OMNIUM VESTRUM LINGUA LOQUOR. — «Omniium vestrum» Paulo aliter jam habent Græca: *πάντων ὑμῶν γλώσσαις λαλῶν*, quod Syrus, Chrysostomus, Hieronymus ad *Hebræum*, et alii vertunt, *magis quam omnes vos, linguis loquor*. Sic fere posset et accipi noster Interpres, dum verit, *omniium vestrum, q. d.* Omnes linguas quas vos callitis, et ego calleo, et magis quam vos.

Dices: Quomodo ait: «Omniium vestrum linguis», ut habent Græca, cum in Græcia, et maxime Corinthi, una tantum esset lingua. Respondet Haymo: «Omniium vestrum linguis», id est dialecti, loquor. *Secundo* et melius: «Omniium», quia nimirum Corinthum confluebant advene et mercatores omniium gentium et linguarum, quasi ad celeberrimum emporium, sicut etiam hodie Antwerpæ, Parisiis, Venetiis, Gallorum, Italorum, Hispanorum, Anglorum aliarumque gentium viget lingua æque ac mercatura. «Omniium» ergo «vestrum», id est, omniium gentium, quæ vobiscum et inter vos versantur, «linguis loquor», q. d. Non elevo, nec vituperor donum linguarum, nam et ipse eo utor, sed non eo modo, quo vos in Ecclesia ad ostentationem, sed ad edificationem.

18. GRATIAS AGO DEO MEO, QUOD OMNIUM VESTRUM LINGUA LOQUOR. — «Omniium vestrum» Paulo aliter jam habent Græca: *πάντων ὑμῶν γλώσσαις λαλῶν*, quod Syrus, Chrysostomus, Hieronymus ad *Hebræum*, et alii vertunt, *magis quam omnes vos, linguis loquor*. Sic fere posset et accipi noster Interpres, dum verit, *omniium vestrum, q. d.* Omnes linguas quas vos callitis, et ego calleo, et magis quam vos.

Dices: Quomodo ait: «Omniium vestrum linguis», ut habent Græca, cum in Græcia, et maxime Corinthi, una tantum esset lingua. Respondet Haymo: «Omniium vestrum linguis», id est dialecti, loquor. *Secundo* et melius: «Omniium», quia nimirum Corinthum confluebant advene et mercatores omniium gentium et linguarum, quasi ad celeberrimum emporium, sicut etiam hodie Antwerpæ, Parisiis, Venetiis, Gallorum, Italorum, Hispanorum, Anglorum aliarumque gentium viget lingua æque ac mercatura. «Omniium» ergo «vestrum», id est, omniium gentium, quæ vobiscum et inter vos versantur, «linguis loquor», q. d. Non elevo, nec vituperor donum linguarum, nam et ipse eo utor, sed non eo modo, quo vos in Ecclesia ad ostentationem, sed ad edificationem.

Quid Amen significat, et unde dicitur?

Amen non est particula jurantis.

Amen cum orationi postponitur, et significat consensum audientis; nunc asserentis est et concedentis, nunc optantis.

Triplex amen, pupillum, subreptitium et sectile.

Quomodo Paulus linguis omniium gentium loquor?

19. SED IN ECCLESIA VOLO. — id est, malo. Pendet enim *ἔγω* a voce *quoniam*, quæ sequitur. Est hebraismus.

QUINQUE (paucissima) VERBA SENSU MEO (id est intelligentia, qua intelligar) LOQUI, UT ET ALIOS INSTRUAM, QUAM DECEM MILLIA VERBORUM IN LINGUA, — peregrina, quam audientes non intelligant.

Nota: «Sensus» hic idem est quod intelligentia passiva, qua scilicet intelligor tam ego, quam sermo meus: unde explicans subdit: «Ut et alios instruam.» Opponit enim sensum hunc linguæ peregrinæ, quam nemo intelligit. Vide dicta vers. 14.

Aliter Anselmus: *Sensu*, inquit, *meo*, id est, intelligentia mea, sed activa, scilicet, qua ego ipse intelligam ea que ipse loquor, ut ita melius eadem aliis exponere possim.

Tertio, Chrysostomus: *In sensu*, inquit, id est, cum iudicio, ut scilicet discrete et cum iudicio loquar et doceam, ita ut audientes, licet rudes et imperiti, eadem intelligere, capere et retinere possint. Verum primus sensus est genuinus, ut ex dictis patet.

20. NOLITE PUERI EFFICI SENSIBUS, SED MALITIA PARVULI ESTOTE: SENSIBUS AUTEM PERFECTI ESTOTE. — Nota: Hic aliud significat *sensus*, quam vers. precedenti. Hic enim *græce* non est *ἴσως*, ut habet versus precedenti, sed *ἴσως*, id est, ut Chrysostomus et Syrus, *mens, q. d.* Mente, iudicio et ratione nolite effici pueri, ut pueriliter ostentetis donum vestrum linguarum.

SED MALITIA PARVULI ESTOTE. — id est, in malitia estote simplices, ut illa sit vobis incognita quasi infantibus; *græce* enim est *ἁπλότης*, id est, ut Chrysostomus, Theophylactus et Syrus, *infantes sitis in malitia*; et, ut S. Augustinus, lib. LXXXIII *Quæstionum*, Quæst. LXI, legit, *sicut infantes sitis expertes malitia*: nimirum, ut sicut infans dicitur qui fari non potest, multo minus nosse malitiam aut quidquam aliud; et *græce ἁπλότης* dicitur, quasi *ἁπλότης, q. d.* sine loqui, infans, et linguis: sic et Christianus in malo sit infans, ut illud non norit, nec de eo fari aut disserere possit, v. g. non sciat quid sit æmulatio, pollutio, fornicatio. Ita ex Chrysostomo Theophylactus, Pulehre Tertullianus, lib. *Contra Valent.*, cap. II: «Repnerascere, inquit, nos Apostolus jubet secundum Deum, ut malitia infantes per simplicitatem, ita demum sapientes sensibus simus.»

Quod etiam notavit Clemens Alexandrinus, lib. I *Prolog.*, cap. v, his verbis: «Hic autem pariter attendere appellationem hujus vocabuli *ἁπλότης*, quod infantem significat; ut intelligatur *ἁπλότης* non dici de insipientibus; qui est enim insipientis, dicitur *ἁπλότης*; *ἁπλότης* autem, qui est *ἁπλότης*, ut *ἁπλότης*, qui est leni a molli animo.» Vide eum hoc loco capite pulchre disputantem, quales *pueri debent* esse omnes Christiani.

Quomodo hic accipiendum sensus meus? Prima explicatio et generalis. Secunda.

Tertio.

Vers. 20.

Sensus hic accipitur pro mente, iudicio et ratione.

Infans dicitur qui fari non potest. Christianus in malo sit infans.

21. IN LEGE. — *Isaias* XVIII, 41. Aliquando enim «lex» vocatur non solus Pentateuchus, sed et Prophete totumque vetus Testamentum. Ita Chrysostomus.

SCRIPTUM EST: QUONIAM IN ALIIS LINGUIS ET LABIIS ALIIS LOQUITUR POPELO HUIUS. — Locus hic est difficilis, qui, ut intelligatur, oportet locum Isaiæ, quem hic citat Apostolus, explicare. Sic habet *Isaias*, cap. XXVIII, 9: «Quem docebit scientiam? et quem intelligere faciet auditum? ablatos a lacte, avulsos ab uberibus. Quia manda, remanda; manda, remanda; exspecta, reexpecta; modicum ibi, modicum ibi: in loquela enim labii et lingua altera loquetur ad populum istum,» q. d. Deus docere solet scientiam et sapientiam eos, qui avulsis a deliciis puerilibus et vita imperfecta, quasi viri apud Isaiam præcessit, hisce deliciis vini et ebrietatis gaudent, nec supernas et solidas capiunt, quasi pueri sunt, et consequenter doctrinæ et veræ sapientiæ incapaces: quia scilicet hi Judæi violenti, ridendo me Isaiam et alios Prophetas, qui eis ebrietatis aliorumque peccatorum penas et supplicia et celo intentant, dicunt: *manda, remanda*, hebr. *לֵץ לֵץ* (*latsaf, latsaf, manda mandando*, hoc est, *manda, remanda; דָּבַר דָּבַר* *kap lakaf*, exspecta expectando, id est, *exspecta, reexpecta*.

Notat S. Hieronymus, Haymo et Lyranus, in hisce verbis esse mimesis, sive ethopeiam, que est relatio dictorum alienorum cum derisu. Isaias enim et Prophete sepe edicebant: «Hæc mandat Dominus.» Hinc isti vino dediti in conviviis per irrisionem hæc repetebant dicentes: *Manda, remanda*, id est iterum *mandata; exspecta, reexpecta*, id est iterum exspecta. Quasi dicerent: Prophete obtundunt nobis aures toties repelendo: «Hæc mandat Dominus;» et manantur aut promittunt ea que non eveniunt, jubent expectare modicum, nunc hinc, nunc ibi, et nihil sequitur. Sic subinde etiam concionatoribus fit, ut improbi eorum conciones et minas rideant, repellant et subsannent. Quare hæc Isaiæ verba frigide Judæi R. David, R. Abraham, et post eos Vatilius, Isidorus Clarius, Pagninus et Forerius vertunt sic: *lineam post lineam, præceptum post præceptum: parum ibi, parum ibi, q. d.* Isaias: Hi tanquam pueri ruditer et sensim lentissime docendi illi *lineam post lineam, præceptum post præceptum*, perinde ac pueri docentur alphabetum; nam non puerorum docendorum, sed illis eorum et sanonum hæc esse verba patet ex pœna, quam vers. seq. eorum sannis intentat Isaias. Unde Septuaginta sic vertunt: *tribulationem super tribulationem, exspecta spem super spem, alius parum alius parum, propter irrisionem taliorum, et linguam alteram, qua loquuntur populo huic, dicentes eis: Hæc requies esurient, et hæc est contritio, et noluerunt audire.*

Notat S. Hieronymus, Haymo et Lyranus, in hisce verbis esse mimesis, sive ethopeiam, que est relatio dictorum alienorum cum derisu. Isaias enim et Prophete sepe edicebant: «Hæc mandat Dominus.» Hinc isti vino dediti in conviviis per irrisionem hæc repetebant dicentes: «Manda, remanda, id est iterum mandata; exspecta, reexpecta, id est iterum exspecta. Quasi dicerent: Prophete obtundunt nobis aures toties repelendo: «Hæc mandat Dominus;» et manantur aut promittunt ea que non eveniunt, jubent expectare modicum, nunc hinc, nunc ibi, et nihil sequitur. Sic subinde etiam concionatoribus fit, ut improbi eorum conciones et minas rideant, repellant et subsannent. Quare hæc Isaiæ verba frigide Judæi R. David, R. Abraham, et post eos Vatilius, Isidorus Clarius, Pagninus et Forerius vertunt sic: *lineam post lineam, præceptum post præceptum: parum ibi, parum ibi, q. d.* Isaias: Hi tanquam pueri ruditer et sensim lentissime docendi illi *lineam post lineam, præceptum post præceptum*, perinde ac pueri docentur alphabetum; nam non puerorum docendorum, sed illis eorum et sanonum hæc esse verba patet ex pœna, quam vers. seq. eorum sannis intentat Isaias. Unde Septuaginta sic vertunt: *tribulationem super tribulationem, exspecta spem super spem, alius parum alius parum, propter irrisionem taliorum, et linguam alteram, qua loquuntur populo huic, dicentes eis: Hæc requies esurient, et hæc est contritio, et noluerunt audire.*

Ubi nota: Septuaginta pro *ἴσως*, id est *ἁπλότης*.

Versus 21.

Explicatio loci Isaiæ. d. XXVIII, vers. 9.

In his verbis manda, remanda est mimesis.

Alia versio quædam loci, illiusque explicatio.

Tertio versio quædam loci.

legerunt *ty tsar*, id est tribulatio: *vaf* enim et *resch* Hebraeis vicinæ sunt litteræ. Hinc subdit Isaias: « In loquela enim labii, » heb. כְּלִמְתֵי לִפְתָּי *belagee sapia*, id est, ut Lyranus, Forerius, Pagninus, in *balbutium labii*; Arias, in *blasitibus labii*, uti solent irridentes cum gestu lingue et labiorum ad balbutium composito loqui. Quod Noster vertit, *loquela labii*. Blasi enim et balbi videntur labiis pene solis loqui, et pappare: unde clare Septuaginta et alii vertunt, in *irrisione*, vel *subsanatione labii*. Hebraicum enim לִפְתָּי *laag* proprie competit balbis, blesis, sannionibus; et forte alludit Isaias ad Ephraimitas, qui blasi erant: unde *Judicum* xii, 6, pro *scabotet*, dicebant *blasee sibbolet*: sic hic pro *tsaf*, id est manda, dicebant *Judei sanniones blase saf*. S. Paulus hæc Isaiæ verba non ad verbum, sed ad sensum reddit. Dicens: « In aliis labiis, » quia locum Isaiæ adaptat dono linguarum Apostolis dato, qui aliis linguis non ad irrisionem, sed ad edificationem loquebantur. Quamquam Salmeron, tom. I, pag. 33, putet in Hebræo vitiale *gimel* pro vicino *zain* irrepisse, et pro כְּלִמְתֵי *belagee*, ut jam legitur in Isaiâ, legendum esse כְּלִמְתֵי *belaze*, id est in barbaris linguis, ac consequenter aliis et diversis a vestra lingua: Hebraicum enim לִפְתָּי *loez*, barbarum significat.

In hoc versu Isaiæ Paulus non ad verbum, sed ad sensum reddit.

Verus sensus S. Pauli in hoc loco.

Isaias hinc loquens litteram Joegorus est de eversione Jerusalema, allegorice de dono linguarum dato Apostolis.

Sensus ergo est, *q. d.* Isaias, vel potius per Isaiam Deus: Mea exhortatio ad penitentiam facta Judæis per Isaiam, aliosque Prophetas, visa est vobis, o Judæi, molesta et ridicula, perinde ac si labiis blasiis et lingua barbara locutus vobis fuisset: hinc Prophetarum quasi balbutium imitando, et subsannando blase et halbutientes dicitis et repetitis *manda, remanda*. Quare ego per Chaldaeos (qui videntur vobis blasi et balbi) milites, et ministros justitiæ meæ, vos puniam, ut sannis peregrinæ suæ lingue Chaldaicæ vos incredulos aressant et compescant, vosque jam devotos et captivos irrideant, vestraq; Hebraica verba suis Chaldaicis subsannent et reproberit: et horum typo, figura et similitudine, tempore Christi mittam Apostolos, qui dono variarum linguarum vestram pariter, o Judæi, incredulitatem arguant, vobisque videbuntur blasi, et a vobis mundique sapientibus quasi stulti prædicatores crucis Christi subsannabuntur.

Ubi nota, Isaiam loqui ad litteram de suo tempore, et de Chaldeis, qui eversuri erant Jerusalem: allegorice vero loqui de dono linguarum dato Apostolis, quod proinde Apostolus non fidelibus, sed infidelibus docet esse signum, scilicet maledictionis, qua suos erudit. Hunc esse sensum Isaiæ, patet ex hoc loco Apostoli. Ita S. Hieronymus et Cyrillus in *Isaiâ* xxviii.

Nota secundo: Vox enim non proprie, sed adversative hic accipitur pro *sed*; nam cum ait: « In loquela enim labii, » perinde est ac si diceret: « Sed, vel, verumtamen in loquela labii et

lingua altera loquetur (Deus per Chaldaeos et Apostolos) ad populum istum, » ut cum arguat, compescat et puniat.

22. ITAQ; LINGUE IN SIGNUM SUNT, NON FIDELIUM, SED INFIDELIBUS. — Ex citato Isaiæ loco, et punitione Judæorum per linguas tam Chaldaeorum, quam Apostolorum, infert Apostolus: Ergo lingue sunt in signum, scilicet maledictionis, qua incredulos Judæos (his enim proprie loquitur Isaias et Apostolus, non Gentilibus) Dominus ulciscitur, ut dixi; ac proinde hoc signum a vobis fidelibus usurpandum non est ad inanem jactantiam.

PROPHETIE (id est doctrine verbi Dei, et exhortationes, signum sunt) NON INFIDELIBUS, SED FIDELIBUS. — « Signum, » inquam, benedictionis, qua Deus suos erudit et benedicit, id est ad omnem bonum erudit et promovet. Vide vers. 3. Non ergo « signum » hic idem est, quod miraculum: nec enim Chaldæi miraculum fecerunt, dum sua lingua Judæos increperant; sed « signum » hic est signum, sive symbolum et nota correptionis, doctrine et institutionis. Intellige ea, que de fidelibus et infidelibus dixi, primario et præcipue: nam secundario specti lingue etiam fidelibus, sic vicissim prophetiæ infidelibus quoque serviunt, ut patet vers. 23 et 25.

23. SI CONVENIAT UNIVERSA ECCLESIA IN UNUM, ET OMNES LINGUIS LOQUANTUR (simul, mixtum, confusum et tumultuarie); INTRENT AUTEM IDIOTE, AUT INFIDELIS: NONNE DICENT, QUOD INSANSTIS? 24. SI AUTEM OMNES PROPHETENT (id est doceant fidem ex Scripturis aliisque testimoniis), et concionentur de vita recte instituenda, vide dicta de prophetia in initio capitis), INTRENT AUTEM QUIS INFIDELIS, VEL IDIOTA, CONVINCATUR AB OMNIBUS, DEJUDICATUR AB OMNIBUS, — quia nimirum ab omnibus Prophetis, id est doctoribus et concionatoribus, de sua infidelitate, malis moribus et vitiis arguitur et increpatur.

25. OCCULTA CORDIS EJUS MANIFESTA FIUNT. — *q. d.* Ex dono discretionis spirituum, sive Deo ipsius Prophete, id est concionatoris, linguam regente, tanguntur et arguentur oculatissima cordis ejus vitia, ut patet sibi concionatorum prophetice loqui, quod tum frequens fuisse hinc patet. Proinde hos Prophetas, id est doctores et concionatores, etiam vere ac proprie Prophetas fuisse liquet.

Simile exemplum est in Vita S. Augustini per Possidonium, cap. xv, ubi narrat S. Augustinum in concione quadam præter mentem a sua materia deflexisse, et invecum esse in manicheismum, idque Deo flecente Augustini mentem et linguam ad Manichæi ejusdam tum forte presentis conversionem. Unde S. Augustinus, lib. IV *De Doctr. Christ.*, cap. xv, ante concionem docet esse orandum, ut Antichristum accommode ad auditorum captum et motum, mentem et linguam concionantis flectat.

Alii *occulta* intelligunt peccata, que in infideli,

Ver. 21. Librum sunt id quod in infidelibus

Prophetae sunt benedictionis & dicitur.

*In conventibus Christianorum aliqui dicitur et in Apologet. cap. xxxix, et aliis a Paulo et Apostolis institutis. Primo, canebant psalmos, etiam populus. Secundo, loquebantur prophetie et sacra Scriptura. Tertio, Episcopus prædicabat. Quarto, fiebat cena et Sacrum, quod tunc fere tantum oblatione, consecratione, communionem, canone, et Patre noster, ac oratione aliqua, cui populus respondebat, Amen, constabat. Quinto, omnes communicabant. Sexto, quidam psalmos et hymnos in laudem Dei variis linguis quasi afflati spiritu dictabant et canebant: alii prophetabant. Septimo, alii more Judæorum sacras Scripturas interpretabantur, vel exhortabantur, itque duo vel tres, præsertim Prophete aut viri spirituales: alii audiebant, et subinde interrogabant, etiam femine (sed per abusum, quem Paulus hic corrigi), aliquid circa id quod dicebatur; cumque aliquid boni et pii pulchre dicebatur, simul inclamabant, Amen, Amen. Octavo, claudere omnia agape, sive convivium omnibus commune in symbolum charitatis: post quod rursus succedebant hymni et orationes. Hæc enim ordine ita recenset Justinus loco paulo ante citato: « In omnibus, inquit, quos offerimus oblationibus, benedicens laudamus (en *primum*, scilicet psalmodia et hymnodia) factorem omnium per Filium ejus Jesum Christum et Spiritum Sanctum. Et Soli, qui dicitur deus, omnium, qui in oppidis vel viri degunt, in eumdem locum conventus fit, et*

vel idiota latent, quæque ipse nescit esse peccata, v. g. cum nescit idololatriam et fornicationem esse peccatum; hoc ipsum sciet, cum Prophetas ea arguentes et peccati insimulantes audiet. Sed prior sensus planior et simplicior est (1).

26. Quid ergo (faciendum) est, fratres? cum convenitis (in Ecclesia), unusquisque vestrum PSALMUM HABET, DOCTRINAM HABET, APOCALYPSIN HABET, LINGUAM HABET, INTERPRETATIONEM HABET: OMNIA AD EDIFICATIONEM FIANT. — Vox « unusquisque » sumitur hic distributive: nec enim unus omnia jam dicta habebat, sed unus psalmum, alius doctrinam, alius aliud, *q. d.* Quisque vestrum vel « psalmum habet, » vel « doctrinam, » vel « apocalypsim, » vel « interpretationem, » vel « donum linguarum, » ut lingua peregrina Dei laudes, preces aliæque proloquatur aut decantet. PSALMUM HABET, — gratiam psallendi, qua psalmodi, vel hymnum dicitur aut canat. Sic Plinius ad Trajanum scribit, Christianos solitos canere antelucanos hymnos Christo.

APOCALYPSIN HABET, — puta revelationem et explicationem aliquam vel loci aliquis S. Scripturæ obscuri, vel rei futuræ aut occultæ.

Ex hoc autem Pauli loco nota: in Ecclesia primæva hic erat ritus et ordo sacrorum in sacris Christianorum conventibus (ut patet ex Justino, in *Apolog.* II ad Antoninum, in fine, et Tertulliano, in *Apologet.* cap. xxxix, et aliis) a Paulo et Apostolis institutis. Primo, canebant psalmos, etiam populus. Secundo, loquebantur prophetie et sacra Scriptura. Tertio, Episcopus prædicabat. Quarto, fiebat cena et Sacrum, quod tunc fere tantum oblatione, consecratione, communionem, canone, et Patre noster, ac oratione aliqua, cui populus respondebat, Amen, constabat. Quinto, omnes communicabant. Sexto, quidam psalmos et hymnos in laudem Dei variis linguis quasi afflati spiritu dictabant et canebant: alii prophetabant. Septimo, alii more Judæorum sacras Scripturas interpretabantur, vel exhortabantur, itque duo vel tres, præsertim Prophete aut viri spirituales: alii audiebant, et subinde interrogabant, etiam femine (sed per abusum, quem Paulus hic corrigi), aliquid circa id quod dicebatur; cumque aliquid boni et pii pulchre dicebatur, simul inclamabant, Amen, Amen. Octavo, claudere omnia agape, sive convivium omnibus commune in symbolum charitatis: post quod rursus succedebant hymni et orationes. Hæc enim ordine ita recenset Justinus loco paulo ante citato: « In omnibus, inquit, quos offerimus oblationibus, benedicens laudamus (en *primum*, scilicet psalmodia et hymnodia) factorem omnium per Filium ejus Jesum Christum et Spiritum Sanctum. Et Soli, qui dicitur deus, omnium, qui in oppidis vel viri degunt, in eumdem locum conventus fit, et

Oratio dicitur hic et dicitur.

(1) Alii: salubres animi motus, vestra exhortatione excitati, erumpent in gestus et verba, ut sequitur.

commentaria Apostolorum aut scripta Prophetarum leguntur. Ad *secundum*, scilicet lectio sacra Scripturæ.

« Deinde lectore quiescente, presides orationem, qua populum quiescentem, et ad imitationem tam psalmarum quam coherentur, habet. » En *tertium*, scilicet concio presiderat, sive Episcopi.

« Sub hæc consurgimus communiter omnes, et preces profundimus, et, sicut retulimus, precibus peractis panis offertur, et vinum, et aqua; et præpositus item, quantum pro viri sua potest, preces et gratiarum actiones fundit, et populus fauste acclamat dicens, Amen. » En *quartum*, scilicet Eucharistiæ oblatio et consecratio in Missa.

« Et distributio communicatioque fit eorum, in quibus gratia sunt actæ, cuique presentibus absentibus autem per Diaconos mittitur. » En *quintum*, scilicet communicatio omnium.

Sextum, septimum et octavum ita mixtum describit Tertullianus loco citato: « Cena nostra de nomine rationem sui ostendit: vocatur enim *ἀγάπη*, id quod dilectio apud Grecos est. Non prius discumbitur, quam oratio ad Deum præstetur. Post aquam manuleam, et lumina, ut quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium bene canere: æque oratio convivium dirimit. » Similia habet Philo, lib. De *Essais*.

Nota secundo, hæc dona et hunc fervorem non diu durasse in Ecclesia, sed evanuisse; ita tamen ut ordinis jam dicti typum et methodum quoad potuit, retinuerit Ecclesia. Unde octo rebus et ritibus jam dictis hæc nostra successerunt.

Primo, puta cantui et psalmodiæ, successit Matutinum, Laudes et Horæ canonicæ.

Secundo, scilicet prophetis, successerunt lectiones tum in Horis canonicis, cum sua expositione et homiliis, tum in Missa lectio Epistolæ et Evangelii.

Tertio successit concio post Evangelium.

Quarto, æque ut olim etiam nunc fit Sacrum, in quo post Collectas clericis loco populi respondet, Amen.

Quintum intepuit, sicut et sextum et septimum et octavum, nisi quod hymni et Horæ minores post Sacrum canuntur; et quod Monachi in suis conventibus de rebus spiritalibus colloqui soleant, ut patet ex Cassiano in *Collationibus Patrum*.

27. SIVE LINGUA QUIS LOQUITUR, SECUNDUM DUOS, AUT UT MULTUM TRES, ET PER PARTES, ET UNUS INTERPRETETUR. — Pendet hic versus ab eo, qui proxime præcessit, « omnia ad edificationem fiunt, » *q. d.* Sive quis psallat, sive doceat, sive lingua loquatur, omnia fiunt ad edificationem, ita nimirum, ut, si loquendum sit linguis, id fiat « secundum (id est per) duos, aut ut multum tres, » *q. d.* In singulis conventibus hinc duntaxat, aut ut summum terni linguis loquantur (est grecismus); idque « per partes, » puta vicissim, ne

Octo ritibus Ecclesie antiquæ successerunt octo ritus modernæ.

fiat confusio; « et unus interpretetur, » ut audientes intelligant.

Vers. 29. 29. PROPHETE DUO AUT TRES DICANT, — suas prophetias sollicitet, sive dogmata, lumina, monita sibi a Deo aspirata. Vide dicta initio capitis.

ET CÆTERI (non vulgus, sed propheta, ut præcedit) NUMICIENT, — ex dono sibi concessa, an id quod dicit Propheta, sive doctor, sit vere prophetia, id est, doctrina sana et utilis, necne. Non ergo ad vulgus et laicos spectat judicare de doctrina religionis, ut hinc volunt hæretici. Tam enim ineptum et insulsum est, quod vulgus didicet prophetias, Prophetas, Doctores, Pastores, quam si discipulum suum præceptorem, ovis suum pastorem, miles suum ducem didicere et arguere vellet.

30. QUOD SI ALII (aliquid melius) REVELATUM FUERIT SEDENTI (et audienti, surgat ille et loquatur, ac) PRIOR (Propheta) TACEAT, — et sedeat. « Hæc traditio Synagoga est, ait Ambrosius, quam nos Paulus vult sectari, ut seniores dignitate disponentes sedentes in cathedris, sequentes in subselliis, novissimi in pavimento supra mattas; quibus si quid revelatum fuerit, dandum locum præcipit, ne despiciendos, quia membra corporis sunt. »

31. POTESTIS ENIM OMNES PER SINGULOS PROPHETARE (q. d. Possunt omnes Propheta sigillatim hæc ratione, si nimirum servent modum et ordinem, quem jam præscripsi, exhortari), UT OMNES DISCANT ET EXHORTENTUR, — id est, exhortationem et consolationem accipiant. Passive enim capitur *ἠκούσαντες*, id est *exhortentur*. Simile est *epist. II, cap. 1, 6*. Alii exponunt active, hoc modo, *q. d.* Ut omnes discant, cum audiunt; et doceant, dum loquuntur et exhortantur.

Vers. 32. 32. ET SPIRITUS PROPHETARUM PROPHETIS SUBJECTI SUNT, — ut possint Prophete spiritum prophetie colibere et tacere cum volunt, aliisque Prophetis dare locum dicendi. Non enim aguntur ad verba eo impetu, quo fanatici idololatras. Nam spiritus, vel donum prophetie, ait D. Thomas, non est habitus, sed partim est instinctus et impressio lucis et veritatis, qua Deus illuminat mentem Prophete circa res futuras, obscuras, vel divinas; partim est vis, seu impetus, quo Deus cor tangit, movet et impellit ad prophetandum, sed libere. Unde Jonas et Jeremias illi ad tempus restiterunt, uti et Moyses, *Exod. IV*.

Aliter exponit Chrysostomus, *q. d.* Paulus: Donum prophetie, quod habet Propheta, subiacet iudicio et censuræ collegii Prophetarum. Sed prior sensus aptior est. Dat enim hic causam Paulus, cur Prophete sibi invicem cedere et tacere debeant, quia nimirum spiritus propheticus eis subjectus est.

33. NON ENIM EST DISSENSIO IN DEUS, — ut cogat hos illoves simul prophetare, tumultuari et invicem interturbare.

DISSENSIO IN DEUS — *ἁναρχίας*, id est, confusio

Wale
dicit hæc
relicti
contem-
dant ad
laicos
spectare
de doo
trina reli-
gionis
judicare
Vers. 30.

Spiritus
prophete-
ticus non
est habitus,
sed
impres-
sio veri-
tatis, et
vis, qua
Deus cor
movet ad
propheta-
ndum.

et turbati ordinis, uti esse solet in tumultu et seditione (1).

34. MULIERES IN ECCLESIIS TACEANT, — etiam Prophetissæ, quia contra ordinem nature æd et legis, *Genes. III, 16*, ut in conspectu virorum feminae eis subditæ loquantur. Ita Ambrosius, et ex eo Anselmus. *Secundo*, quia idipsum est præter eorum verecundiam et humilitatem. Ita Anselmus. *Tertio*, quia vir melioris est iudicii, rationis, discursus et discretionis, quam femina. *Quarto*, jure, ait Anselmus, tacere jubetur femina, quæ cum loqueretur, viro suo suavis peccatum, *Genes. III, Quinto*, ut frenum injiciatur ejus loquacitati. Nam :

Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas
Pulsari,

cum due mulieres litigant: quod facile in ecclesia contingeret, si eis docere permitteretur. De hoc mulieris silentio plura dicam I *Tim. II, 9*. Quam ergo contra Apostolum, contra fas, omne jus et decus est, si mulier caput sit Ecclesie alijque?

Tropologicæ, mulier est passio et concupiscentia, vir est ratio; illa ergo taceat, et rationi se subdat. Vide Chrysostomum, *homil. 37* in moralibus. « Mulier, inquit Aristoteles, lib. IX *De Natura animal.*, cap. 1, misericors magis et ad lacrymas propensor est, quam vir: invida item magis, et querula, et maledicentior, et mordacior: preterea anxia, et desperans magis quam mas, atque impudentior et mendacior, quin etiam facilius decipi. »

35. SI QUID VOLUNT DISCERE, DOMI VIROS SEOS INTERROGENT. — Hinc ait Primasius: Viri adeo docti esse debent, ut uxores suas docere et in rebus fidei instruere possent; sed, quid si indocti sint, ut sæpe fit, a quibus intrantur mulieres? Respondet Primasius: Habent concionatores, confessarios et magistros, qui eas instruant. *Secundo*, melius est illis quedam non necessaria ignorare, quam cum scandalo et inverecondia in ecclesia ea rogare et discere.

Dices: Anna Prophetissa in templo loquebatur omnibus de Christo, *Luce II*. Respondeo: Loquebatur omnibus, id est, singulis privatim, non in Ecclesia, id est, Ecclesiastico conventu, nec in templo proprie dicto: nam templum Judæorum nec mulier nec vir, sed soli sacerdotes ingredi poterant. Loquebatur ergo Anna mulieribus singulis in atrio feminarum: nam atrium distinctum ab atrio virorum habebant feminae, teste Josepho.

Dices *secundo*: Moniales in ecclesiis suis canunt. Respondeo: Ibi non est Ecclesia, id est fidelis populi conventus, sed est chorus Monialium tantum.

(1) Alii finem vers. 33 cum initio vers. 34 jungunt, ita ut sensus sit: sicut et in omnibus ecclesiis doceo, mulieres in ecclesiis taceant.

Vers. 34
Falsa
probat
quædam
rationali-
bus ta-
cedunt
esse mu-
lieribus in
sola
sua

Summa
tropolo-
gica.

Vers. 35

Locutio
Anni
Prophete-
ticæ si-
bilis facit
pro mu-
lierum
loquela
in tem-
plo
Atrium
feminarum
ab atrio vi-
rorum
partim
fuit dis-
tinctum

Apostolus enim non vetat mulieres loqui aut canere inter mulieres, sed tantum id fieri vetat in communi Ecclesia, ubi sollicit tam viri quam mulieres conveniunt. Ita Cajetanus. Rursum loquitur Paulus de locutione, non publica et approbata, sed propria et privata, quæ fit docendo, exhortando, interrogando.

Adde, Apostolum proprie tantum loqui de mulieribus conjugatis; has enim jubet in Ecclesia tacere et subijci maritis, eosque domi interrogare.

Vers. 36. 36. AN A VOBIS VERBUM DEI PROCESSIT? — Est acris objurgatio concludens dicta hoc cap. et præcedenti, *q. d.* Nonne ante vos creditur Ecclesia Judaica, Samaria, Palestina, Cyprus et Syria; inspicite ergo ordinem et morem illarum Ecclesiarum: an ita de suis domibus contendant, an ita linguas suas facitent, de hisque tam pueriliter gloriuntur, sicuti vos facitis? Ita Ambrosius et Anselmus (1).

37. SI QUIS VIDETUR PROPHETA ESSE AUT SPIRITUALIS, COGNOSCAT QUÆ SCRIBO VOBIS, QUIA DOMINI SUNT MANDATA. — « Domini » non per se, sed per me jubentis, ut hic ordo in vestris ecclesiis et collationibus servetur.

Nota hoc Pauli exemplum pro canonibus Pontificiis et legibus Ecclesie.

Respondet Melancthon, non posse Episcopos condere novos canones, quia postquam conscripta jam est omnis Sacra Scriptura, habent Episcopi verbum Dei plenum et sufficiens, quod sequantur; magistratum vero civilem posse novas leges condere, quia non habet verbum Dei, quod sequatur.

Nec hæc frivola sunt, quia magistratus habet non solum jus nature, sed etiam jus Cæsareum amplissimum et plenissimum: ergo si omnia eo

(1) Juxta Allioli, hæc objurgatione Paulus morem tantum caput, de quo vers. 34, scilicet, quod Corinthi mulieres in ecclesiis docerent aut interrogarent.

non sint statuta et definita, sed magistratus et principes debeant plura statuere et definire, cur non et Episcopi? Nec enim verbo Dei omnia statuta sunt et definita, ut patet ex his, quæ addidit jus Canonicum.

Secundo, Paulus hic leges condit non divinas, sed humanas et ecclesiasticas, ut ex illis ipsis patet; atqui Paulus habebat verbum Dei, non quidem scriptum, sed traditione, vel revelatione divina acceptum, *Galat. I*, idque tam plenum et perfectum, imo pleniorem et perfectius, quam nos habemus: ergo si ipsi licuit verbo Dei suas addere leges, idem licuit Pontifici et Episcopis Pauli successoribus.

38. SI QUIS AUTEM IGNORAT, IGNORABITUR. — *q. d.* Qui non vult agnoscere has leges et potestatem meam, « ignorabitur, » id est, improbabitur a Deo, dicente: « Nescio vos. » Nam « qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit. » Legit noster Interpres, *ἀγνοήσεται*, cum Ambrosio, Hieronymo, Syro; jam legunt, *ἀγνοήσεται*, id est, *ignorans esto*. Quod perinde est atque illud: « Qui in sordibus est, sordescat adhuc. » Aut, ut alii, « qui ignorat, ignorans esto, » id est, qui ignorat, agnoscat et gerat se tanquam ignorantem, nec ingerat se ut iudicet illos et illa quæ nescit; sed potius sequatur alios, qui duces sunt prophetie et doctrine. Sed prior lectio nostri interpretis, uti planior, ita verior est et communior (2).

40. OMNIA HONESTE ET SECUNDE ORDINEM FIANT. — Magna cura fuit Paulo, uti et S. Ignatio *epist. ad Philipp.*, *Tarsenses* et alios, *εὐτάξια*, sive boni ordinis in Ecclesia, etiam in rebus indifferentibus, tum quia hic ordo in se venustus est et decorus; tum quia confusionem et perturbationem excludit; tum quia alios, etiam infideles, valde edificat. Vide dicta *Coloss. II, 5*.

(2) Græcum *ἀγνοήσεται* verti potest, *ignoret*, subaudi, suo periculo ac detrimento.

Falsa
hic leges
humanas
condit.

Vers. 38.

Vers. 40.
Decorus
ordo in
Ecclesia
Paulo
valde
fuit cor-
di.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Probat resurrectionem mortuorum contra pseudodoctores eam negantes.

Primo, ex eo quod Christus resurrexit. Deinde, vers. 23, tradit ordinem resurrectionis.

Secundo, vers. 29, resurrectionem probat auctoritate eorum qui baptizantur pro mortuis.

Tertio, vers. 35, docet, quale futurum sit corpus in resurrectione. Unde, vers. 42, assignat quatuor dotes corporis gloriosi.

Quarto, vers. 51, docet, quod omnes resurgetemus, sed non omnes immutabimur, quodque in resurrectione, quæ fiet in momento canente tuba, mors plane absorbebitur.

1. Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, 2. per quod et salvamini: quia ratione prædicaverim vobis, si tenetis,